

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie

Zdeněk Půlpán

Cordatus Bohemus (13.11.1741 - 3.12.1804)

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie, Vol. 44 (1999), No. 4, 313--314

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/141009>

Terms of use:

© Jednota českých matematiků a fyziků, 1999

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://project.dml.cz>

Cordatus Bohemus

Stanislav Vydra (13. 11. 1741 – 3. 12. 1804)

Zdeněk Půlpán, Hradec Králové

Stanislav Vydra se narodil 13. listopadu 1741 v Hradci Králové. Roku 1750 začal studovat v rodném městě gymnázium, v roce 1757 vstoupil do jezuitského řádu. Na pražské univerzitě získal vzdělání nejprve základní filozofické, v Klementinu později rozšířil své znalosti o historii, francouzštinu a češtinu (studoval Balbínovy spisy). Když roku 1764 skončil filozofická studia, začal se zabývat matematikou a fyzikou. Jeho dobré znalosti matematiky a fyziky byly příčinou toho, že se roku 1766 stal i adjunktem při astronomických pozorováních vynikajícího profesora J. Steplinga. Po vysvěcení na kněze r. 1769 pobýval krátce jako kněz v Jičíně a pak ve Vilémově u Golčova Jeníkova. V roce 1771 byl na návrh právě Steplingův jmenován profesorem elementární matematiky, kterým zůstal díky svému pedagogickému mistrovství i po zrušení jezuitského řádu (1773), ačkoliv bylo nařízeno, že všichni jezuité, kteří byli v té době na univerzitách, mají být propuštěni.

Od první poloviny 18. století (hlavně po roce 1775) se začaly mezi našimi vzdělanci šířit elementární učebnice matematiky i zahraničního původu (i mimorakouské). Průmyslový rozvoj vyžadoval zlepšení znalostí v přírodních vědách. Základní poznatky z aritmetiky se stávají povinné již pro elementární školy, v městských školách se učí mnohé partie z tehdejší praktické aritmetiky a geometrie (pro vyměřování, mechaniku, stavitelství) a vznikají první učebnice matematiky (i české) pro tyto školy. Na hlavních školách se začalo učit i to, co se v 1. polovině 18. století nepřednášelo ani na univerzitě, vznikají zde profese odborných učitelů matematiky.

Na univerzitě byla skoro polovina rozsahu úvodního, nejprve dvou, později tříletého filozofického kurzu, svěřeného právě P. S. Vydrovi, věnována matematickým vědám (sem však patřila i mechanika, fyzika, zeměměřičství atd.) V pozdější době byl do tohoto kurzu zařazen i úvod do diferenciálního a integrálního počtu s jednoduchými geometrickými či mechanickými aplikacemi. Od roku 1784 se začalo vyučovat matematice na univerzitě místo latinsky německy a tak se musel i prof. Vydra vyrovnat s tímto problémem.

V té době však k nám přicházely pravidelně i spisy z významnějších akademií (Petrohrad, Berlín, Paříž, Londýn, Turín atd.) díky rozsáhlé korespondenci tří profesorů univerzity Steplinga, Tesánka a Schaffgotsche. Tak mohly i u nás vznikat práce, které navazovaly na současné výsledky světové vědy.

Pro naši matematickou vědu (ale nejen pro ni) to vše znamenalo pronikavou změnu, která souvisela i se změnami rakouského školského systému a novými praktickými pohledy na vyučování matematice. Všeobecné rozšiřování výuky přírodovědných dis-

Prof. RNDr. ZDENĚK PŮLPÁN, CSc. (1942), Vysoká škola pedagogická, Hradec Králové

ciplín umožnilo mladému a nadanému Vydrovi změnit životní orientaci od filozoficko-filologické k matematické. Stal se však profesorem matematiky pro úvodní filozofický kurz a přednášel pro velký počet studentů, proto se snad musel orientovat více na výklad matematiky než na bádání v ní.

S. Vydra byl hlavně příkladný pedagog, který podle [1] vzdělal za 30 let svého působení více než 10 tisíc žáků! Nedivme se proto, že za dlouhá léta svého působení na univerzitě poznamenal vzdělání víc než jedné generace (a že se objevuje i v díle A. Jirásky). Kromě toho byl také velkým vlastencem a hradeckým patriotem (napsal Balbínův životopis jako oslavu jeho názorů na českou řeč a literaturu [2], u lože nemocného a slepého profesora asistovali pozdější buditelé, např. J. L. Ziegler, rovněž hradecký rodák).

Hned na počátku Vydrova pedagogického působení vznikly pomocné učební texty [4], [5], [6]. Vlastenectví spojil s výukou matematiky tím, že připomínal významné události v dějinách Čech a Moravy a kořeny vzdělání [7]. Své matematické přednášky spojoval, jak bylo v té době obvyklé, s řešením některých fyzikálních problémů [8]. Ke konci života chtěl vytvořit i učebnice matematiky v českém jazyce (v té době se i na univerzitě, na filozofické a lékařské fakultě, některé přednášky konaly v češtině). Dílo nakonec připravil k vydání až roku 1804 jeho nástupce prof. Jandera [10].

P. S. Vydra byl vynikající řečník, byl proto zván na kázání po pražských kostelích o významných svátcích (kázal česky!) a měl vždy úspěch ([9]).

Autorita a vážnost ho dovedly i k významným akademickým funkcím. Roku 1789 a 1799 byl děkanem filozofické fakulty a roku 1800 byl jednomyslně všemi čtyřmi fakultami zvolen rektorem Karlo-Ferdinandovy univerzity.

V roce 1814, u příležitosti desátého výročí Vydrovy smrti, byla z podnětu filozofické fakulty odhalena v prostorách univerzitní knihovny jeho busta. Ta byla po postavení budovy matematického ústavu na Karlově přenesena sem na schodiště před velkou posluchárnu. Je tam dodnes.

L i t e r a t u r a

- [1] RYBIČKA, A.: *Stanislav Vydra (Nástin životopisný)*. Časopis pro pěstování matematiky a fyziky, 1. roč., číslo 1, Praha 1872, str. 1–6, JČMF; 1. ročník, číslo 2, Praha 1872, str. 49–54, JČMF.
- [2] NOVÝ, L. a kol.: *Dějiny exaktních věd v českých zemích*. ČSAV, Praha 1961.
- [3] BRDIČKA, M, SCHWABIK, Š.: *Časopis pro pěstování matematiky a fyziky a jeho pokračovatelé*. In *Jubilejní almanach JČSMF 1862–1987* (L. PÁTÝ), JČMF 1987, str. 30–83.
- [4] VYDRA, S.: *Primae calculi differentialis et integralis notiones*, Praha 1774. Později jako *Elementa calculi differentialis et integralis*, Praha 1783.
- [5] VYDRA, S.: *Aduotationes in regulas arithmeti corum, quas regula aurea ingreditur*.
- [6] VYDRA, S.: *Supplementum tractatus de sectionibus conicis*.
- [7] VYDRA, S.: *Historia mathesess in Bohemia et Moravia cultae conscripta bons auditorum suorum*.
- [8] VYDRA, S.: *Sätze aus der Mechanik*. . . Praha 1795.
- [9] VYDRA, S.: *Svazek kázání svátečních, které v rozličných místech, zvláště v slavných městech Pražských, činil St. Vydra*. Praha 1799.
- [10] VYDRA, S.: *Počátkové aritmetiky*. Praha 1806 (red. L. JANDERA).
- [11] ČORNEJOVÁ, I. (red.): *Dějiny univerzity Karlovy II*. UK, Praha 1996.